

**ИНТЕРПРЕТИРАНЕ НА ДУМАТА WILL ОТ СОНЕТ 135
НА УИЛЯМ ШЕКСПИР
В ЧЕТИРИ БЪЛГАРСКИ ПРЕВОДА**

*Невена Милева
Софийски университет „Св. Климент Охридски“*

**INTERPRETATION OF THE WORD
WILL FROM SONNET 135 BY WILLIAM SHAKESPEARE
IN FOUR BULGARIAN TRANSLATIONS**

*Nevena Mileva
St. Kliment Ohridski University of Sofia*

The paper takes a closer look at four different Bulgarian translations of the word “will“ from sonnet 135 by William Shakespeare. The word itself has numerous meanings, one of them being also the nickname of the poet. This raises many questions when it comes to decoding the text. Translating “will“ has produced various interpretations through the years. The four translators use different and unique tactics to make sense of the wordplay, not only for themselves, but also for the Bulgarian reader. In their attempt they play around and break the boundaries of established semantics.

Shakespeare, amongst other things, is famous for his paranomasias, still being the base of many disputes to this day. Sonnet 135 has brought forth a theory that the word “will“, if read subtextually, can indicate erotic intention. This is a well-known hypothesis and one of the many unresolved mysteries surrounding the poet. Whether the translators support this speculation or not is another topic this paper comments on.

Keywords: Shakespeare, sonnet 135, will, translation, wordplay

Оскар Уайлд е казал: *To define is to limit* (OU/OU).¹ Една дума рядко може да бъде дефинирана само по един начин и е много по-интригуваща, когато има няколко значения. В сонет 135 на Шекспир е използвана думата *will*. Тя е многозначна както на английски, така и на български, а и на много други езици. Най-популярното значение е *желание*, но това желание може да бъде отнесено към много различни неща. Също така *will* е умалително на името на самия поет (Уилям). Съществува теорията, че в този свой сонет Шекспир говори за сексуално влечение към Смуглата дама. В различните преводи думата се ин-

---

¹ „Да определиш, значи да поставиш граница“, превод от английски Неда Маринова.

терпретира по всевъзможни начини. Това е следствие от гледната точка на преводача, метода му на работа, също и времето и мястото, в които живее и твори. Докато по-старите преводи като че ли отхвърлят теорията за еротичното в сонета, по-съвременните го демонстрират най-открито. Ще разгледаме четири български превода на сонет 135 – на Владимир Свинтила (1956), Валери Петров (1999), Евгения Панчева (2006) и Кирил Кадийски (2012). Преводите са много различни и показват четири контрастиращи възгледа за *will*.

Според Оксфордския английски речник думата *will* има 94 значения, от които 34 са вече неизползваеми. Най-честата употреба на тази дума е като частица за бъдеще време пред инфинитив, съответствие на български е частицата за бъдеще време „ще“. Според английско-българския речник: „**will** – **I. n** **1.** воля; твърдост (сила) на волята; **2.** воля, желание; твърдо намерение; ... **3.** отношение към другите; ... **4.** завещание... **II. v** **1. библ.** пожелавам, повелявам; **2.** заставам (чрез мислите си), внушавам на; „стискам палци“; ... **3.** завещавам“ (АБР/АВР 1985: 778). В сонет 135 на Шекспир *will* е съществително име, не глагол, но сами виждаме по колко много различни начини може да се преведе. Още повече се усложнява преводът, когато се вземе предвид, че в оригинала думата е написана по два начина – и с главна, и с малка буква, а в някои текстове е с кавички или в курсив.

Друг проблем, който възниква при превеждането на думата, е това, че самият Шекспир я употребява многозначно в различните позиции в текста:

„Ако броим съкращението на думата *wilt* за форма на думата *will*, в сонета думата *will* присъства общо 14 пъти. Стивън Буут отбелязва тези значения, използвани в двата сонета:

- (a) какво някой желае да има или да прави
- (b) спомагателният глагол, индикиращ бъдеще и/или предназначение
- (c) похот, плътско желание
- (d) мъжки полов орган
- (e) женски полов орган
- (f) съкращение на „Уилям“ (първото име на Шекспир, вероятно и името на съпруга на Смуглата дама)“ (Буут/Booth 2000: 466 – 467)².

В четирите български превода, които се разглеждат в този текст, *will* се превежда като: *желание* и *воля* (Свинтила 1956) (УШ/USHb),

² Преводът е мой – Н. М.

ухажвам, искам, любя... УИЛ (Петров 1999) (УШ/USHa), воля (Панчева 2006) (УШ/USHc), уйли (Кадийски 2012) (УШ/USHd).

Владимир Свинтила

Това е дебютът на В. Свинтила, неговият първи издаден текст, с който кариерата му на писател и преводач започва, както и първият цялостен превод на Шекспировите сонети у нас. Според нас преводът на В. Свинтила е типичен за времето, в което е написан. Отговаряйки на нуждите на читателската аудитория от средата на 20-и век, той поддържа едно консервативно ниво, без никакви нотки за еротика или сексуалност. В литературен план в това време доминира марксистката естетика, която налага цензура и идва със своите изисквания, задължителни за всички автори. Вероятно като първа своя публикация В. Свинтила се стреми да спазва тези норми, за да бъде преводът му публикуван безпроблемно.

Преводачът е поддръжник на народностното начало, традиции и народопсихология. Критикува модернизацията на обществото след Освобождението. Отрича настоящето и се опитва да го преосмисли чрез връщане в миналото. Според нас е много уместно за творец като него да избере дума като *желание* за своя превод. Той не подхожда по „модерен“ начин като търси нова дума, чуждица или заигравка с *will*. Използва българската дума *желание*. Преди сонета е положена кратка бележка, в която се казва: „Този сонет и следващият са построени върху игра на думи. Името на поета Will (съкратено от William) на английски значи още воля или желание“ (УШ/USHb). Дава разяснение на тази игра още с първия стих: „Желание – това е мойто име!“. Заигравката е очевидна, но при превеждането на български има лека спънка – докато Уил е едно широко разпространено и познато име, „Желание“ трудно би се възприело за такова от българския читател. Затова и ефектът от това силно декламираше не е толкова сполучлив. За да бъде по-добре разбран от читателите, преводачът решава да го направи възможно най-разбираем за тях, и леко „побългарява“ сонета. Преводът на В. Свинтила е красив, мелодичен, няма грубост и еротика, а едно чисто желание за любов.

Валери Петров

В бележки към изданието за превода на *will* е казано: „В оригинал сонетът е изграден върху друга игрословица. Съкращението на „Уилям“ означава и страстно желание“ (УШ/USHa). Методът на превеждане на В. Петров много се различава от този на В. Свинтила. Вместо

да търси най-подходящото българско съответствие на думата, той прави нещо друго – създава своя собствена „дума“, УИЛ, която сама по себе си е абривиатура, изградена от първите букви на три глагола – ухажвам, искам и любя. Това не е единственият начин, по който е преведена – по-надолу в сонета срещаме по-скоро това, което е дадено за обяснение в бележката – „Уил“ като съкращение на името на лирическият говорител и препратка към страстно желание. Докато В. Свинтила навсякъде се стреми да използва думите *желание* и *воля* за превод на *will*, В. Петров го изгражда на цели три нива – УИЛ, „Уил“ и Уил. Графично различни, не можем да бъдем сигурни дали преводачът е вложил и семантично разминаване между тях. Разгръщайки абривиатурата още от първия ред на сонета, като че ли се задава едно значение, което трябва да бъде проследено до края на произведението, тоест дори и да остане на заден план, читателят трябва да има едно на ум за това първо изначално значение – ухажвам, искам, любя.

Всеки човек има *Уил*, независимо от пола му, както и всеки човек има *желание*. Но докато при В. Свинтила това *желание* е едно абстрактно понятие, което е с много различни значения и може да бъде възприемано по много различни начини, при В. Петров се усеща едно свиване на понятието, дори предметяване на *Уил*. *Уил* определено не е равно на *желание* – сякаш обектът е много по-конкретизиран, сякаш В. Петров говори за полови органи. Неслучайно го нарича „мойто УИЛ“. Смуглата дама е безпристрастна към „Уил“-а на говорителя, но очевидно е приемала много други „Уил-овци“. Ако приемем, че „Уил-овци“ са мъжете, с които жената е имала сексуален контакт, то тогава мъжката фигура може да бъде сведена изцяло до нейния полов орган, тоест „Уил-овци“-те не са мъжете, а техните пениси. По-надолу в сонета вече се говори и за женския полов орган, но той не е наречен „Уил“: „Но ти за своя Уил ще имаш кът/във своето пристанище безбрежно...“ (УШ/УШна). Безбрежни пристанища не съществуват, цялата идея на пристанището е да бъде на някой бряг, но тук пристанището е без граници, тоест е широко – както се случва и с женския полов орган, когато е „приютявал много „уил-овци“. Чрез асоциацията с пристанището, преводачът прави паралел със стиха три реда след него: „Морето виж — от край до край вода,/а гълта дъждовете без насита...“ (УШ/УШна). Отново се говори за женския полов орган, сравнен с широкото ненаситно море.

Лирическият говорител е силно убеден, че дамата в крайна сметка ще приюти и неговия „Уил“. Това не се наблюдава при В. Свинтила – там говорителят умолява жената да му отвърне. Възприятието на прево-

дачите за говорителя е различно – докато при В. Свинтила той е подвластен на тази жена, моли я за най-малкото – да го хареса, да го приюти, не се усеща толкова силно упрекуване към дамата, която е малко или много лека жена, при В. Петров е друго – героят като че ли силно критикува жената, той е по-ядосан и нетърпелив. Между изданията има 26 години, променили са се много неща. Интересно е, че бихме си помислили въз основа на тези преводи, че В. Свинтила е по-възрастният от двамата, а всъщност той е с 6 години по-млад от В. Петров. В. Свинтила прави превода си, когато е на 30 години, докато В. Петров го прави на впечатляващите 73. И все пак – преводът на В. Свинтила е по-консервативен от този на В. Петров, нищо, че е писан от млад човек. В. Петров, дори и на тази преклонна възраст, е усетил нуждите на времето, интересите на съвременните читатели, и е направил превода по-интригуващ.

Евгения Панчева

Ако продължим с теорията, че под *will* се разбира полов орган, тук и мъжкият, и женският са наречени *воля*. Подобно на В. Свинтила и в този превод думите на говорителя са по-мили и отново той се умолява на жената: „нежно моля“; „сладката си воля“; „не бъди жестока“; „молител плах“. Сонетът се открива със стиха: „Над всички воли властва твойта воля“ (УШ/USHc) – това е много показателно и изглежда, че жената е издигната на пиедестал. Преводът е красив, изваян, мелодичен и смеем да твърдим, че си личи гледната точка на жена преводач. Докато при В. Петров говорителят критикува жената, упреква я, че приема всекиго друго, но не и него, дори решава да кръсти единствено мъжкия полов орган „Уил“, при Е. Панчева половите органи са отъждествени, жената е издигната, а мъжът се умолява и изглежда отчаян. Той буквално признава, че е нейна собственост – „Аз твоя воля съм...“.

За разлика от първите двама преводачи, Е. Панчева не е дала бележка с обяснение за преводната дума, която е избрала. Може да се предположи, че тя е намерила вдъхновение за превода на този сонет при В. Свинтила. В своя сонет той два пъти превежда *will* като *воля*, но при него това понятие е малко по-абстрактно, докато тук, подобно на В. Петров, *волята* е предметена. Филологическата основа на Е. Панчева допринася за успеха на превода ѝ. Българският език има много повече достойнства, отколкото му се признават, и Е. Панчева го доказва. Избирайки българска дума, преводачката предоставя една широка гама от асоциации и показва на колко нива може да работи семантиката, заложена в една проста лексема – *воля*.

Кирил Кадийски

В бележка под линия е дадено обяснението:

„Този сонет, както и следващият, са изградени върху игра на думи. Will (умалително от William) и will (воля, желание, твърдо намерение, твърдост, непоколебимост, решителност, както и щение, което по онова време е имало силно изразен сексуален оттенък). Преводачът намери като единствена възможност обиграването на името Уйли (напълно приемливо за българския език умалително от Уилям) и въпросителната интонация, с която могат да бъдат четени фразите; както и тенденциозното произнасяне на словосъчетания като „от туй ли“ и „о, туй ли“. Ако някой прекалено чувствителен слух намери превода огрубен, нека не се притеснява. Това е Шекспир – много повече груб и ръбат, отколкото е представян от преводачите в продължение на векове“ (УШ/USHd).

Първото нещо, което прави впечатление в тази бележка, е ясното уточнение, че думата *will* е имала „силно изразен сексуален оттенък“. Второто в бележката, което се набива на очи, е, че обиграването на името Уйли е „единствена възможност“ за превеждане, тъй като е „напълно приемливо за българския език умалително от Уилям“. Названието *Willy* е често срещан евфемизъм за мъжки полов орган в англоговорещите страни и е познат още от детска възраст. Но твърдението на преводача за нас е невярно, „Уйли“ не е единствената възможност за превеждане, тъй като на български умалителното на Уилям е Уили, с нормално „и“, а не с „й“. Преводачът прави тази неточност умишлено и преднамерено, иронизира, като дава това обяснение, то е деликатен начин да се оправдае за вулгарността, която използва. Поместване на „й“ вместо „и“ не само резултира в изцяло различно произношение, но и прави асоциация с нещо друго. Ако не допуснем аферезата и добавим едно „х“ пред „Уйли“, тогава се получава синоним на мъжки полов орган в комбинация с въпросителната частица „ли“. Още един аргумент към това е, че „Уйли“ е наречен само мъжкият полов орган, женският е наречен единствено „лоно“ (препратка към утроба, вътрешност, глъбина, недра).

Има много разминавания с оригинала, за да се поддържа енергията на превода еднотипна. Интересно е, че докато в останалите три превода, изложени по-горе, за *will* винаги се говори от първо лице (на лирическият говорител) или като за част от лирическият говорител, тук „Уйли“ като че ли е нещо отделено от говорителя, той разказва за него като за някой свой приятел: „...ти от Уйли бягаш,/вместо с ласка/да го дариш... И Уйли пак скърби,/посърнал цял – друг Уйли го изтласка...“ (УШ/USHd).

Дифтонгът „уй“ в съчетание с „л“, което на всичко отгоре е палатализирано заради „и“-то зад него, прави произношението на думата

трудно. В сонета са използвани и много апосиопези, и то винаги в средата на стиха. Тези две особености действат неблагоприятно, тъй като читателят малко или много се задъхва, опитвайки се да прочете текста. Ритмиката се губи, смисълът е труден за улавяне. Но смятаме, че това, както и бележката, отново е провокация на преводача към читателя, и всичко е старателно замислено и категорично умишлено. При представянето на превода на сонетите К. Кадийски доста колоритно определя тези Шекспирови сонети като „живи, четинести, космати зверчета“ (Костова/Kostova 2016) и това се вижда пределно ясно в този сонет. С този подход К. Кадийски придава вулгарност, грубост, дори неестетичност на сонета. Тази гледна точка се различава удивително много от всички останали преводи на сонети на Шекспир у нас. Самият преводач отбелязва в бележката, че поетът е „много повече груб и ръбат, отколкото е представян от преводачите в продължение на векове“. Изхождайки от това му разбиране е напълно естествено и очаквано той да преведе сонета по този начин.

Остаряват ли преводите?

Текстове на Шекспир се превеждат и до днес, но дали това е продуктивно? Всеки преводач има уникална гледна точка, начин на работа, подход. Един текст може да бъде разгледан по много различни начини и това зависи до голяма степен от контекста на времето, в който преводачът работи. Дали един превод се популяризира, зависи от това доколко читателят резонира с него. Затова и е необходимо да продължават да се правят преводи. Това е изкуство, което никога не би могло да умре, защото всяко време има своите нрави. Както хората остаряват, така остаряват и текстовете, в случая – преводите. Всяко изкуство е субективно и не може да бъде харесано от всеки възприемател. Това важи и за преводната литература. Относно сонетите на Шекспир е много трудно да се определи чий превод е най-достойният. Това, че В. Свинтила пише своя през 1956 г., а Кадийски – през 2012 г. (цели 56 години по-късно), не означава задължително, че по-късният превод е по-добър.

След внимателно разглеждане според нас най-добрият превод е този на Евгения Панчева. Филологическата ѝ подготовка ѝ дава преднина, вложила е много труд в работата си и това си личи. Тя не се играва с *will* по начина, по който го прави В. Петров, а намира българския вариант. *Воля* е дума, която не препраща задължително към сексуалното влечение на лирическият говорител към Смуглата дама, но положена в правилния контекст, метафоризирана по специфичен начин, тя започва да придобива едно ново, дълбинно значение. Така тя не се

заиграва с *will*, а се заиграва с *воля*. Не казвайки пряко какво е искал да каже говорителят, както прави К. Кадийски, Е. Панчева успява да предаде намек на поета по изискан и тактичен начин, който не се набива на очи. Въпреки че на почти всеки ред се тавтологизира *воля*, това не дразни и не прави голямо впечатление. В. Свинтила също избира българска дума в своя превод, но не залага същото ниво на асоциативност, което достига Е. Панчева. Тя доказва, че българският език е гъвкав, жив, способен и че една дума рядко има само едно значение, винаги са поне две.

БИБЛИОГРАФИЯ

Костова/Kostova: Костова, Л. *За най-известните сонети, написани на английски език, и за техните български преводи* // Колибри, 06.06.2016. <<https://www.colibri.bg/blog/113/za-naj-izvestnite-soneti-napisani-na-anglijski-ezik-i-za-tehnite-bylgarski-prevodi>>, 19 септември 2024 [Kostova, L. *Za nai-izvestnite soneti, napisani na anglijski ezik, i za tehnite balgarski prevodi.* // Colibri, 06.06.2016.<<https://www.colibri.bg/blog/113/za-naj-izvestnite-soneti-napisani-na-anglijski-ezik-i-za-tehnite-bylgarski-prevodi>>, 19 September, 2024]

Booth/Буут: Booth, S. *Shakespeare's sonnets*. New Haven: Yale Nota Bene, 2000 // Wikipedia, 17 May 2024 <https://en.wikipedia.org/wiki/Sonnet_135#cite_note-FOOTNOTEBooth2000466-3>, 19 септември 2024.

ИЗТОЧНИЦИ

АБР/ABR 1985: *Английско-български речник, Т. 2*. Атанасова, Т. и кол. София: Издателство на БАН, 1985 [*Anglijsko-balgarski rechnik, T. 2*. Atanasova, T. et. al. Sofia: Izdatelstvo na BAN, 1985.]

ОУ/OU: О. Уайлд *Портретът на Дориан Грей*. Прев. Неда Маринова. София: Персей, 2017 [O. Uayld *Portretat na Dorian Grei*. Transl. by Neda Marinova. Sofia: Persei, 2017.]

УШ/USHa: У. Шекспир *Сонети*. Прев. Валери Петров. София: Захари Стоянов, 1999 [U. Shekspir *Soneti*. Transl. by Valeri Petrov. Sofia: Zahari Stoyanov, 1999.]

УШ/USHb: У. Шекспир *Сонети*. Прев. Владимир Свинтила. София: Хеликон, 2022 [U. Shekspir. *Soneti*. Transl. by Vladimir Svintila. Sofia: Helikon, 2022.]

УШ/USHc: У. Шекспир *Сонети*. Прев. Евгения Панчева // Chitanka, 2020. <<https://chitanka.info/text/44734-soneti/3#textstart>>, 20 септем-

ври 2024. [U. Shekspir *Soneti*. Transl. by Evgenia Pancheva. // Chitanka, 2020 <<https://chitanka.info/text/44734-soneti/3#textstart>>, 20 September, 2024.]

УШ/USHd: У. Шекспир *Сонети*. Прев. Кирил Кадийски. София: Колибри, 2016 [U. Shekspir *Soneti*. Transl. by Kiril Kadiiski. Sofia: Kolibri, 2016.]